

ՀՈՍԱՆՇՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԵՆԻ
ՀԱՍԵՍԱՏՈՒԹՅՈՒՆ-ԴԱՐՉՎԱԾՔԱՅԻՆ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐՈՒՄ

Լեզվի դարձվածային կազմում առանձնահատուկ տեղ ունեն համեմատություն – կայուն կապակցությունները, որոնք լեզվաբանական գրականության մեջ կոչվում են նաև համեմատական դարձվածային միավորներ (ՀԴՄ) կամ համեմատություն - դարձվածային արտահայտություններ:¹ ՀԴՄ-ների հիմքում ընկած է պատկերավոր համեմատությունը, որն արտահայտում է մի առարկայի ու նրա հատկանիշի կամ գործողության ու նրա հատկանիշի հարաբերությունը մեկ ուրիշ առարկայի հատկանիշի, գործողության հիմնական կամ ընդհանուր հատկանիշների հետ:

ՀԴՄ-ների կազմության համար անհրաժեշտ են երեք անդամներ. համեմատության առարկան կամ սուբյեկտը, համեմատության հենակետը, որը պատկերավորության կողմն է և այն ընդհանուրը, որը հատուկ է թե՛ սուբյեկտին, թե՛ համեմատության հենակետին:² Հմնտ. Երեխան (1) ձկան պես (2) լուռ է (3)// Երեխան (1) լուռ է (3) ինչպես ձուկը (2): Աղջիկը (1) մոմի պես (2) հալվում է (3)// Աղջիկը (1) հալվում է (3) ինչպես մոմը (2): ՀԴՄ-ների կազմում մշտական անդամներ համարվում են վերջին երկուսը:

Արդի հայերենի ՀԴՄ-ները կազմվում են *պես* և *մման* կապերով, այլև՝ *չափ*, *ինչպես* (*որպես*), *իբրև*, *ասես*, *կարծես*, *ոնց որ* համեմատական բառերով: Հմնտ. քարի նման լուռ, թռչունի պես ազատ, տաշեղի նման թեթև, գրանիտի պես ամուր, մի բաժակ ջուր խմելու չափ հեշտ, թափվել ինչպես առատության եղջյուրից, իբրև մորից նոր ծնված, ասես որոտ պարզ երկնքից, կարծես ասեղների վրա նստած լինել:

ՀԴՄ-ների առանձնահատկություններից մեկն էլ հոմանշային հարաբերությունների մեջ մտնելու կարողությունն է: Նրանցում քիչ են այն դարձվածքները, որոնք չունեն դարձվածային հոմանիշներ: Ընդհանրապես մասնագիտական գրականության մեջ հոմանիշներ են համարվում միևնույն հասկացությունն արտահայտող այն բառերը, որոնք տարբեր են ձևական կողմով, իսկ իմաստային կողմով կան նույնական են, կան ունեն նրբերանգային, հուզարտահայտչական կամ ոճական և գործառական տարբերություններ:³

Դարձվածաբանական գրականության մեջ գոյություն ունեն դարձվածային հոմանշության տարբեր, այլև միմյանց լրացնող սահմանումներ:⁴ Առավել հիմնավորը և ամբողջականը մեր կարծիքով հետևյալ սահմանումն է. «Դարձվածային հոմանիշներ են այն տարակազմ և նույնակազմ դարձվածային միավորները, որոնք ունեն միևնույն նշանակությունը՝ միավորների ձևային պատճառաբանվածության անհամապատասխանությամբ և իմաստային նրբերանգների, ոճական-գործառական պատկանելության ու կապակցելիության հնարավոր տարբերություններով հանդերձ»:⁵

Այսպիսով, ինչպես բառային, այնպես էլ դարձվածային հոմանիշներին հատուկ են՝ ա) տարբեր ձև, ընդհանուր նշանակություն ունենալը, բ) իմաստային ու ոճական տարբեր երանգներ արտահայտելը:

¹ Л. И г н а т ь е в а, Структурные и семантические свойства фразеологических единиц с фразообразующим компонентом «как» в современном русском языке (АКД), Л., 1976, стр. 3-4; Հմնտ. Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայերենի դարձվածային միավորները, Եր., 1986, էջ 126, 261, 263, 271: Պ. Բեդիրյան, Ժամանակակից հայերենի ոչ փոխաբերական կայուն բառակապակցությունները, Եր., 1990, էջ 50 – 51:

² А. Н а з а р я н, Фразеология современного французского языка, М., 1987, стр. 112.

³ Վ. Ա ն ա թ ե լ յ ա ն, Ա. Խ ա չ ա տ ը յ ա ն, Ս. Է լ ը յ ա ն, Ժամանակակից հայոց լեզու, հ. 1, Եր., 1979, էջ 201:

⁴ Հմնտ. Ս. Արրահանյան, Հայոց լեզու, Բառ և խոսք, Եր., 1978, էջ 158: Ս. Սուրիալյան, Հոմանիշները ժամանակակից հայերենում, Եր., 1971, էջ 270: А. Молотков, Основы фразеологии русского языка, Л., 1977, стр. 163; А. Назарян, Образные сравнения французского языка, М., 1965, стр. 8.

⁵ И. Ч е р н ы ш е в а, Фразеология современного немецкого языка, М., 1970, стр. 81:

Ա. Հոմանիշ ՀԴՄ-ների դասակարգումն՝ ըստ իմաստային և ոճական - գործառական հատկանիշների: Դարձվածաբանական գրականության մեջ այս առումով առանձնացվում են հոմանիշների երեք տիպեր:

1. Տարբեր կառուցվածքով, բայց մեկ ընդհանուր անդամով հոմանիշ դարձվածքներ կամ հոմանշային տարբերակներ:
2. Տարբեր բառային կազմով հոմանիշ դարձվածքներ կամ բուն համանիշներ:⁶
3. Ոճական հոմանիշներ:⁷

Հոմանշային տարբերակները հաճախ միևնույն իմաստն են արտահայտում՝ հանդես գալով որպես դարձվածային նույնանիշներ: Հմմտ. աղբյուրի պես հոսել // հորդել // խփել // եռալ // բխել (առատորեն և անվերջ գալ), դանակի // դաշույնի պես սիրտը խրվել (խոր խոցվել), խելագարի // խենթի պես սիրել (չափազանց շատ, ինքնամոռաց սիրել): Հմմտ. Նա խենթի պես սիրում էր մամավանդ Ասլանի բարձր պարիսպներով շրջապատված այգին... (ՄԽՀ, 501): -Իմացի՛ր, Արևիկը խելագարի պես սիրում է Քաջանց Գարեգինին (ն.տ., 584):

Բուն դարձվածային համանիշները, որոնք կազմվում են տարբեր բառային միջոցներով, ունենում են իմաստային և հուզարտահայտչական տարբերություններ: Հմմտ. Ասես գետնի տակն անցավ, ասես ջրի տակը սուզվեց, ասես քամին տարավ, ասես երկինք համբարձվեց, ոնց որ դանակով կտրես (անհետանալ, ջրանալ, ջրվել): Տերևի նման թփրտալ, ոռու պես դողալ, շան պես վախենալ (սաստիկ վախենալ): Քամու նման թռչել, կայծակի նման սլանալ, հողմի պես սուրալ (շատ արագ թռչել, սլանալ):

Դանակի/դաշույնի պես սիրտը խրվել, նետի նման ցցվել սրտում, սուր սլաքների պես թափանցել մինչև սրտի խորքը, ծանր մուրճի պես հարվածել գլխին, օձի պես խայթել, կայծակի պես շանթել, զանգի մեջ ասես ասեղներ տնկվել («խոր խոցվել» ընդհանուր իմաստով): Հմմտ. Ամեն մի բառը մի դաշույնի պես ականջս է խրվում (ՄՄ, 327): Վերջին խոսքը այնպիսի մադճոտ ձայնով արտասանեց փոքրիկ երիտասարդը, որ նետի նման ցցվեցավ մեծափառ Պարթևի սրտում (Բ, 83): Նրա ականջների մեջ դեռ զարկում էին մոր կծու խոսքերը և սուր սլաքների նման թափանցում էին մինչև սրտի խորքը (ն.տ., 360): Ծանր մուրճի պես հարվածեց այդ ամենը նրա գլխին (ԳԴ, 168): Այս էր արտահայտում նրա դիվային ժպիտը, որ օձի պես խայթեց Միքայելին (ԱԸ, 4, 343): Վերջին խոսքերը կայծակի պես շանթեցին Մերուժանի քարացած սրտին (Բ, 535): Միթարի զանգի մեջ ասես ասեղներ ցցվեցին (ՄԽՄ, 548):

Ինչպես տեսնում ենք, այստեղ առկա են «շատ խոր խոցել» ընդհանուր իմաստով հոմանիշ ՀԴՄ-ներ, որոնց միջև առկա է իմաստային սաստկության աստիճանականություն (գրադացիա): Իսկ, ասենք *ուռու պես դողալ, շան պես վախենալ* հոմանշային զույգը դրսևորում է հուզարտահայտչական տարբերություններ:

Դարձվածային ոճական հոմանիշներն առանձնանում են լեզվի գործառական տարբեր ոճերում ունեցած կիրառությամբ:

Հմմտ. Գիսավոր աստղի պես փայլել (գրք.), պոչով աստղի պես երևալ (խսկց.) - ուշ-ուշ երևալ: Ջրի նման տռացնել (խսկց.), ջաղացի պես սորոք տալով անցնել (բրբ.) - արագ-արագ կարդալ: Ապուշի պես (արհմրհ.), իշացածի պես, տավարի պես (զոհկ.) - հիմարաբար: Աղբյուրի պես գալ (համագործած.), վարար գետի նման հոսել (գր.), թափվել ինչպես առատության եղջյուրից (գրք.), սելավի պես թափվել (բրբ.)-ուժեղ հորդել:

Հմմտ. Գալիս է նավթը, գալիս աղբյուրի պես (ԱԸ, 7, 75): Մեր կյանքում ռազմական փողի նման թնդում էին Գամառ - Քաթիպայի ազատ երգերը, վարար գետի նման հոսում էին Բաֆֆու վեպերը՝ անընդհատ խորհրդավոր (ՀԹ, 476): - Մելավի պես կաթ է տալիս (ՆՁ, 427):

⁶Ս. Արքրիսի մյա ն, նշվ. աշխ., էջ 158: Ա. Назарян, նշվ. աշխ., էջ 9: И. Чернышева, նշվ. աշխ., էջ 144:

⁷О. Неведомская, Компаративные фразеологизмы немецкого языка в сопоставлении с русскими (АКЦ), Л., 1973, стр. 7; М. Фомина, Русская лексика и фразеология, ч. 1, М., 1965, стр. 25 - 27; И. Чернышева, նշվ. աշխ., էջ 91:

Բ. ՀԴՄ-ների հոմանշային շարքը: Ինչպես բառային, այնպես էլ դարձվածային հոմանիշների շարքը համաժամանակյա (սինխրոնիկ) լեզվական կարգ է: Դարձվածային հոմանիշների շարքը երկու կամ ավելի դարձվածքների փունջն է: Թե՛ բառային, թե՛ դարձվածային հոմանիշների համար «հոմանշային շարք» տերմինից բացի կիրառվում են նաև «հոմանիշների փունջ» կամ «հոմանիշների բույն» տերմինները:⁸

ՀԴՄ-ների դեպքում դարձվածային հոմանիշների շարքերը քանակական ընդգրկումներով կարող են տարբեր լինել՝ ներառելով երկուսից մինչև տասնհինգ, երբեմն ավելի ՀԴՄ-ներ: Քննվող դարձվածքների հոմանշային շարքերի մեջ մեծամասնություն են կազմում երկու, երեք և չորս դարձվածքներ ընդգրկողները: Մեր տվյալներով առավել շատ հոմանիշ ՀԴՄ-ներ ունեցող շարքերից է «այնդակազմ» ընդհանուր իմաստով միազագաթ հոմանիշ դարձվածքների հետևյալ շարքը.⁹

Երկաթի պես, պողպատի պես, գրանիտի նման, պատի պես, պարսպի նման, կոճղի նման, կաղնու պես, ծառի պես, ցուլի պես, առյուծի պես, փղի նման, ժայռի պես, սարի պես, լեռան նման, Գաբոսայի նման (15 դարձվածք):

Իր ընդգրկումությամբ աչքի ընկնող հոմանիշ ՀԴՄ-ների շարքերից է նաև որպես նվազասույթ հանդես եկող «չափազանց փոքր» ընդհանուր իմաստով ՀԴՄ-ների հետևյալ փունջը. Ասեղի ծայրի չափ, քորոցի գլխի չափ, եղունգի չափ, թռչունի կտուցի չափ, ծոխի աչքի չափ, կորեկի չափ, մասուրի չափ, բալի նման /չափ, լուցկու տուփի չափ, մազի չափ (10 դարձվածք):

«Անմտաբար, մոլեգնած» ընդհանուր իմաստով հետևյալ հոմանշային շարքը ներառում է ինը հոմանիշ ՀԴՄ-ներ. Գժի պես, ցնդվածի պես, խենթի պես, խելագարի պես, կրակից փախչողի պես, խայթվածի պես, կայծակնահարի պես, շանթահարի պես, սպանվածի պես (վազել, փախչել, դուրս գալ, ցատկել տեղից, վեր թռչել և այլն):

Գ. Հոմանշություն և բազմիմաստություն: Լեզվական այս երկու երևույթներն ակնառու ընդհանրություններ ունեն: Դարձվածքների՝ հոմանշային կապերի մեջ մտնելու հնարավորությունը զգալիորեն առնչվում է նրանց բազմիմաստության հետ: Բազմիմաստ դարձվածքի իմաստային տարբերակները գործածվում են ինչպես միևնույն, այնպես էլ տարբեր հոմանշային շարքերում:

Դարձվածային հոմանշային շարքի անդամները նրբիմաստային և հուզարտահայտչական տարբերություններով հանդերձ՝ միավորվում են ըստ ընդհանուր իմաստի: Այդ իմաստի ծավալային ընդգրկումը կարող է հանգեցնել նրան, որ հոմանշային մույն շարքի ներսում կազմվեն իմաստով իրար ավելի մոտ խմբեր: Հմնտ. Գրանիտի պես, երկաթի պես, պողպատի նման, պատի պես, պարսպի նման, կոճղի նման, ծառի պես, կաղնու պես, ժայռի նման, սարի պես:

Քննվող ՀԴՄ-ների հոմանշային շարքի ներսում գրանիտի պես, երկաթի պես, պողպատի պես, պատի պես, պարսպի նման դարձվածքները կազմում են հոմանշային մի խումբ՝ «ամուր, դիմացկուն» իմաստով, իսկ կոճղի նման, ծառի պես, կաղնու պես, ժայռի նման, սարի պես ՀԴՄ-ները՝ մի այլ խումբ՝ «մնայուն, հաստատուն» նրբիմաստով: Հմնտ. 1. Միրոյի՝ գրանիտի պես ամուր այդ մարդու պատմությունը 1915-1920 թվականների արևմտահայության ճակատագրի կարդիոգրամն է (ՎՊ,458): -Մկանունքներս այժմ, տե՛ս, երկաթի պես են (ԱԸ,2,148): Բայց ես ամուր էի՝ պողպատի նման (ՎԱ,367): Պատի պես ամուր շարվեցե՛ք կանգուն (ԱԻ,275): Ողջ գյուղը կանգնեց՝ պարսպի նման (ՀԹ,178): 2.Նրանցից առաջ եկավ մի զորական, կարճահասակ, կոճղի նման հաստատուն (ԴԴ,398): Չոր ծառի պես ես եմ կեցել, ընկերներս հող են դառել (ԱԻ,122): Հարյուր տարի են ծնակի կաղնու պես կանգնած էի (ՎԱ,195): Այս կրծքով ժայռի պես կանգնեմ Մոլեգնած հեղեղի ճամփին (ՀՄ,283): -Եթա տղեղ ըտեղ սարի պես կանգնած, անխոս թռչունքին ես ասու՞մ, - կանչեց նա զայրագին (ՆԴ,83):

Հոմանշային հարաբերությունների մեջ մտնում են ինչպես մեմիմաստ, այնպես էլ բազմիմաստ ՀԴՄ-ները: Ինչքան իմաստներ ունի տվյալ բազմիմաստ ՀԴՄ-ն, այնքան հոմանշային շարքեր կարող է կազմել: Հմնտ. «Ջրի պես» դարձվածքը

⁸Ա. Մ ո ս թ ի ա ս յ ա ն, Հոմանիշները ժամանակակից հայերենում, Եր., 1971, էջ 135:

⁹Միազագաթ ՀԴՄ-ների մասին տե՛ս Խ. Բաղիկյան, նշվ. աշխ., էջ 139, 259-261: Ա. Назарян, նշվ. աշխ., էջ 115:

բազմիմաստ է, ունի՝ 1. շատ վարժ, անգիր (իմանալ), 2. անխնա, շռայլորեն (փող ծախսել), 3. առատորեն (հոսել) իմաստները:

Իր առաջին իմաստով այն մտնում է հետևյալ հոմանշային շարքի մեջ. Ջրի պես, հինգ մատի պես, փրփուրի պես, Հայր մերի պես, Ավետարանի պես (զիտենալ, իմանալ, ճանաչել):

Իր երկրորդ իմաստով այն հոմանիշ է թաժա հացի պես (զնալ, փող ծախսել) դարձվածքին, իսկ երկրորդ իմաստով՝ աղբյուրի պես, գետի պես, հեղեղի պես (հոսել, բխել, հորդել) դարձվածքներին:

«Լույսի պես» ՀԴՄ-ն ունի՝ 1. շատ գեղեցիկ, 2. մարմնով սպիտակ, 3. շատ պարզ, ակնհայտ իմաստները և համապատասխանաբար հանդես է գալիս երեք տարբեր հոմանշային շարքերում: Հմնտ. 1. լույսի պես, հրեշտակի պես, ինչպես մի պատկեր, ինչպես նախշ ու նկար: 2. Լույսի պես, կաթի պես, բամբակի նման, ձյունի պես (սպիտակ), փրփուրի պես (ճերմակ): 3. Լույսի պես, օրվա պես, արևի պես, երկու անգամ երկու՝ չորսի պես (պարզ):

«Կրակի նման» ՀԴՄ-ն ունի՝ 1. շատ ճարպիկ, աշխույժ, 2. չափազանց արագ իմաստները, որոնցով էլ առանձին - առանձին հոմանշային շարքեր է կազմում: Հմնտ. 1. Կրակի նման, կատվի նման (ճարպիկ): 2. Կրակի նման, ծուխի պես, քամու նման, կայծակի նման, հողմի պես (շատ արագ սլանալ, թռչել):

«Ծուխի պես» դարձվածքը բացի «շատ արագ» իմաստը, ունի նաև «շատ թեթև» նշանակությունը, որով էլ այն համանիշ է տաշեղի նման, հովի պես, փետուրի պես (թեթև) ՀԴՄ-ներին և այլն:

Դ. Հոմանիշ ՀԴՄ-ների դասակարգումն ըստ ձևաբանական արժեքի: Դարձվածային հոմանիշների մեջ առանձին խումբ են կազմում տրամաբանորեն հասկացություն արտահայտող դարձվածային միավորները: Դարձվածքի ձևաբանական արժեք ասելիս նկատի է առնվում նրանով արտահայտված հասկացությունը, խոսքիմասային պատկանելությունը. դարձվածքն այս կամ այն խոսքի մասին համարժեք է առաջին հերթին իր արտահայտած իմաստով:

Ըստ ձևաբանական արժեքի՝ հայերենում հանդիպում են մեծ մասամբ ածականական, բայական և մակբայական հոմանիշ ՀԴՄ-ներ:¹⁰

1. Ածականի արժեք ունեցող հոմանիշ ՀԴՄ-ներ: Այդպիսիք հանդես են գալիս կապական կառույց + ածական կամ ածական + կապային կառույց տարբերակներով: Հմնտ. 1. Կոճղի պես, քարի պես, գերեզմանի պես, ձկան պես (լուռ, սառն, համր): 2. Կարմիր ինչպես վարդը, կարմիր ինչպես հուրը, բոսոր ինչպես արյունը: 3. Հին ինչպես աշխարհը, երկրագնդի պես հին, Ադամի չափ ծեր:

Ինչպես տեսնում ենք, ածականի արժեքով հոմանիշ ՀԴՄ-ների կառուցվածքային տարբերակները հանդիպում են նաև միևնույն հոմանշային շարքում: Ածականական հոմանիշ ՀԴՄ-ներն արտահայտում են մարդկանց և իրերը բնութագրող հասկացություններ: Հմնտ. 1. Ինչպես ջրի երկու կաթիլ, ինչպես մի խնձոր՝ երկու կես արած, ինչպես մի սաջի հաց, ինչպես մի ծառի պտուղ (իրար շատ նման՝ ներքինով, արտաքինով): 2. Ածուխի պես սև, կուպրի նման սև, մրի պես սև, սաթի պես սև, սարյակի թևի նման սև, խեժի պես սև (զերազանցապես ասվում է դեմքի, ձեռքերի, հագուստի չափազանց սև լինելու դեպքում):

Հոմանիշ ՀԴՄ-ների այս փնջում առկա են «սև» գունանիշ ածականով դարձվածքներ: Ածականական ՀԴՄ-ների շատ հոմանշային շարքեր կազմվում են հենց գունանուն բաղադրիչով դարձվածքներով:¹¹

2. Մակբայի արժեք ունեցող հոմանիշ ՀԴՄ-ներ: Մակբայական ՀԴՄ-ները ևս դասվում են ոչ հաղորդակցական դարձվածքների թվին: Մակբայի արժեքով ՀԴՄ-ներ

¹⁰ Հազվադեպ հանդիպում են եղանակավորող հոմանիշ ՀԴՄ-ներ: Դրանք խոսքը երանգավորող համեմատություն-դարձվածքներ են: Հանդիպում են կապ+կապ խնդիր կառուցվածքով: Հմնտ. Հակառակի պես, թարսի պես, սառանայի պես: Ախպոր պես, եղբոր նման և այլն:

¹¹ Գունանունների դարձվածակազմիչ դերի մասին տես Լ. Խաչատրյան, Խոսքիմասային տարարժեքությունն արդի հայերենի կայուն կապակցություններում, Եր., 1996, էջ 94-106, Գունանունով ՀԴՄ-ների քննությունը տես Լ. Խաչատրյան, Գունանուն բաղադրիչով համեմատություն-դարձվածային միավորներն արդի հայերենում («Բանբեր ԵՊՀ-ի», Եր., 1999):

րում մակրայի առկայությունը պարտադիր չէ: Ավելացնենք, որ բուն մակրայներով ՀԳՄ-ներ հայերենում գրեթե չկան, սակայն նրանցում կարող են լինել այնպիսիք, որոնք խոսքային միջավայրում, մայած լրացյալին, դիտվեն կամ իբրև անականներ, կամ իբրև մակրայներ: Հմմտ. Ու բիրտ, վայրենի, կանգնեց, ինչպես սար (մակրայ/ձևի պարագա), (ՀԹ,151): Մի քանի սև փողերի համար սարի պես տղամարդը շուտ անցավ (ածական/որոշիչ), (ՊՊ,51):

Ասվածը կարելի է դիտել նաև ՀԳՄ-ների միևնույն հոմանշային շարքում:

Հմմտ. Բացարձակ անհեթեթ ուսմունքներ հավանաբար չկան, յուրաքանչյուրը թեկուզ քորոցի գլխի չափ ճշմարտություն պետք է ունենա իր հիմքում, որ հենվի նրան (ածական/որոշիչ), (ԱՄ,302): Գեղեցիկ էին նրա սլացիկ իրանը, բալի մման փոքրիկ բերանը, բարեկազմ մերկ ոտքերը (ածական/որոշիչ), (ՄԽՀ,13): Ո՞ւմ բախտից էր, Բեկի դատե՞ր, թե՞ բախտից էր պատանու, Որ սև դամեն կողմ էր խրվել կտուցի չափ աղավաղ (մակրայ/չափ ու քանակի պ.), (ՀՇ,57): Բայց ոչինչ...չպիտի մագու չափ հուսահատվել (մակրայ/չափ ու քանակի պ.), (ԱՇ,2,233):

Հայերենում մեծ մասամբ առկա են մեկ լիմաստ և մեկ թերիմաստ բառից՝ կապից կամ կապական բառից կազմված հոմանիշ մակրայական ՀԳՄ-ներ, այլ կերպ ասած՝ միագագաթ (аднавершинные КФЕ) ՀԳՄ-ներ: Կարող են պատահել այս կառույցի ծավալումներով մակրայական հոմանիշ ՀԳՄ-ներ: Հմմտ. աշխարհի չափ, ծովի պես, բայց՝ մազերի համրանքի չափ, երկնքի աստղերի չափ, ծովի ավազի չափ (անչափ, անքանակ):

Միագագաթ ՀԳՄ-ներում ևս կարող են լինել փոխանունություններ: Հմմտ. մոլորվածի մման, մի բան կորցրածի պես, սպանվածի պես (վշտաբեկ, ընկճված): Հոմանիշ մակրայական ՀԳՄ-ները առավել արտահայտիչ են դարձնում գործողությունների հատկանիշները՝ պատկերավորություն տալով խոսքին:

3. Բայական հոմանիշ ՀԳՄ-ներ: Բայական ՀԳՄ-ների գերադաս բաղադրիչը պարտադիր բայ է: Դրանք հանդես են գալիս բայ + գոյական + կապ կառույցով, ինչպես նաև ստորադասական մախադասության ձևավորումով: Հմմտ. Մայունգի պես ծծել, խողովակի պես ընդունել, ծծանի պես կլանել (արագ, անմիջապես յուրացնել): Ծխի պես անցնել, երագի մման անէանալ, միրածի պես ջրանալ (աննկատելի և արագ անցնել, անէանալ): Կարծես այս աշխարհում չլինել, ասես մորից նոր ծնվել (ցնծության մեջ լինել): Կարծես երկնքից է, կարծես լուսնից է իջել, կարծես այս աշխարհից չէ (արտահայտում է զարմանք կամ զայրույթ նրա նկատմամբ,ով չգիտի որևէ հանրահայտ բան): Փոխվել ինչպես երագում, շուտ գալ ինչպես հեքիաթում (արագ և հիմնովին փոխվել): Տարբերվել ինչպես սևը սպիտակից, հեռու լինել ինչպես երկինքը երկրից (չափազանց տարբեր լինել):

Բայական ՀԳՄ-ները, ինչպես առհասարակ բայական կապակցությունները, ծավալման ավելի մեծ հնարավորություններ ունեն, քան մյուս ՀԳՄ-ները: Բայական ՀԳՄ-ների հոմանշային շարքերում հանդիպում են ինչպես երկանդամ, այնպես էլ բազմանդամ ՀԳՄ-ներ: Հմմտ. Հողի պես պտտվել, որսկանի բարակի պես վազել, սատանի չարխի պես դառնալ (անընդհատ շարժման մեջ լինել):

Ասես երկինք համբարձվեց, ասես գետնի տակն անցավ, կարծես քամին տարավ, ասես ցրի տակը սուզվեց, ոնց որ դանակով կտրես (անհետանալու, ջրանալու մասին): Կոտրած գդալի պես մեջ ընկնել, թանի ճանճի մման մեջտեղ ընկնել (խառնվել իրեն չվերաբերող գործերին): Իրեն զգալ ինչպես մոր փորում, սալրել ինչպես Աբրահամի գոգում (լիության մեջ սալրել):

Բայական հոմանիշ ՀԳՄ-ներում ևս կարող են լինել փոխանունություններ: Հմմտ. Մոմի մման ամեն կողմ շուտ տալ, բայց՝ ուզածի պես խաղացնել (մեկին ստիպել իր ուզածի պես վարվել):

Այսպիսով՝

1. ՀԳՄ-ները երկանդամ, կայուն, վերաիմաստավորված բառակապակցություններ են, որոնց հիմքում ընկած է պատկերավոր համեմատությունը:

2. ՀԳՄ-ներին բնորոշ առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ կարող է ունենալ հոմանշային գույգեր կամ շարքեր:

3. Հոմանիշ ՀԳՄ-ներում առանձնանում են հոմանշային տարբերակները, որոնք մեծ մասամբ համընկնում են նույնանիշների հետ, թեև դրսևորում են նրբինաստային ու հուզարտահայտչական տարբերություններ, և միմյանց նկատմամբ ոճական - գործառական տարբերություններ դրսևորող ոճական հոմանիշները:

4. Դարձվածային հոմանիշների շարքը համաժամանակյա (սինխրոնիկ) իրողություն է: ՀԳՄ-ների հոմանշային փունջը կազմվում է երկու և ավելի (մինչև տասնվեց) դարձվածքներից:

5. Դարձվածային հոմանիշները պատկանում են միևնույն քերականական կարգին: Արդի հայերենում ավելի շատ հանդիպում են ածականական, բայական և մակբայական հոմանիշ ՀԳՄ-ներ:

ՀԱՍՏԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ԱԻ - Ալ. Իսահակյան, Երկեր, հ. 1, Եր., 1958:
ԱՇ - Ալ. Շիրվանզադե, Երկերի լիակատար ժողովածու, հ. 2, 4, 7, Եր., 1950 - 51:
ԱՍ - Ա. Սահինյան, Կեռնաններ, Եր., 1976:
ԴԴ - Դ.Դեմիրճյան, Վարդանանք, Եր., 1987:
ՀԹ - Հովհ. Թումանյան, Ընտիր երկեր, Եր., 1978, Երկերի լիակատար ժողովածու, Եր., 1991, հ. 4:
ՀՇ - Հովհ. Շիրազ, Միանանթոն և Խջեզարե, Եր., 1970:
ՀՄ - Հ. Մահյան, Բանաստեղծություններ, հ. 1, Եր., 1967:
ՆԳ - Նար - Դոս, Պատմվածքներ և վիպակներ, Եր., 1978:
ՆՁ - Ն. Չարյան, Հացավան, Եր., 1960:
ՊՊ - Պ. Պռոշյան, Երկերի ժողովածու, հ. 5, Եր., 1963:
ՄԽՀ - Մ. Խանգաղյան, Հողը, Եր., 1957:
ՄԽՄ - Մ. Խանգաղյան, Մխիթար Սպարապետ, Եր., 1963:
ՄՍ - Մ. Մեֆերյան, Բնաստայտու Շերապիրը, Եր., 1986:
ՎԱ - Վ.Անանյան, Լեռներ Հայրենի, Եր., 1963:
ՎՊ - Վ. Պետրոսյան, Հավասարում բազմաթիվ անհայտներով, Եր., 1977:
Բ - Բաֆֆի, Մամվե, Եր., 1967:

СИНОНИМИЯ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ СОВРЕМЕННОГО АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

____ *Резюме* ____

____ *Л. Аветисян* ____

Компаративные фразеологизмы (КФ) активно синонимизируются. В семантическом и функционально-стилистическом аспектах у КФ-синонимов различаются равноценные, неравноценные и стилистические синонимы. КФ-синонимы выступают в функции одной и той же части речи. В современном армянском языке встречаются глагольные, адъективные, наречные КФ-синонимы.